

УДК 821.161.2-97:801.81(477.85)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.04.823>

ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО ПОБУТУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ МОЛИТВИ НА БУКОВИНІ

Василь КОСТИК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3177-1919>

Researcher ID: E-22.69-2016

кандидат філологічних наук, доцент,
Чернівецький національний університет
імені Ю. Федьковича,
вул. Коцюбинського, 2, 58012, Чернівці, Україна,
e-mail: kostyk_vv@ukr.net

Молитва — один із найдавніших жанрів гуманітарної науки, що виник на основі первісних магічних заклинань-замовлянь. З часом молитва християнізувалася і втратила свою давню форму, урізноманітнівшись змістовно. Метою праці є дослідження історії збирання й побутування текстів українських молитов, а також їх комплексний аналіз. Об'єктом дослідження є українські народні молитви як жанр фольклору, а предметом дослідження — походження, побутування, функціонування та мовні особливості українських народних молитов, зафіксованих у Північній Буковині.

Територіально й хронологічно у статті, найперше, звертаємо увагу на охопленні адміністративної території Північної Буковини за період виявлення окремих фольклорних текстів у другій половині XIX, а також переважаючої кількості зразків у другій половині XX і першій чверті XXI століття.

Методи дослідження. Застосовано системний підхід до вивчення фольклорних матеріалів. У межах запропонованого аспекту використано такі методи дослідження: текстологічний аналіз, синтез, польове дослідження.

Джерельною базою є записи молитов, які зробили Г. Купчанко (який вмістив їх у «Сборнику песен буковинського народа»), К. Ластівка (у відповідній статті), В. Костик, Н. Руснак (під час польових фольклорно-діалектологічних фіксацій), а також окремі записи студентів філологічного факультету ЧНУ імені Юрія Федьковича у період фольклорної практики.

Ключові слова: проблема, народна молитва, жанр, збірник, побутування, функціонування, оказіональний фольклор, Північна Буковина.

Vasyl KOSTYK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3177-1919>

Researcher ID: E-22.69-2016

c. of philol. s., Associate

Professor of the Department of Ukrainian Literature,

Y. Fedkovych Chernivtsi National University,

2, Kotsiybinskogo Avenue, 58012, Chernivtsi, Ukraine,

e-mail: kostyk_vv@ukr.net

THE ISSUE OF MODERN EXISTENCE AND FUNCTIONING OF THE UKRAINIAN FOLK PRAYER IN BUKOVYNA

Prayer is one of the most ancient genres of humanities, which arose based on the original magic spells and conspiracies. Over time, prayer became Christianized and lost its ancient form, diversifying in content. However, if the genre of the Ukrainian literary prayer has been largely developed and even a collection of them has been published (See: «Holy Feelings Embedded in Prayer»: Anthology of Ukrainian Literary Prayer. Compiled in 2004), then it really remains explored not enough in the Ukrainian folklore. Although we find a certain understanding and scientific justification already in the works of the 19th—20th centuries, there are also samples of theoretical generalization in the works of researchers in the early 21st century.

The *objective of the work* is to study the history of the collection and existence of texts of Ukrainian prayers, as well as their comprehensive analysis.

The *object of the study* is Ukrainian folk prayers as a genre of folklore.

The *subject of the study* is the origin, existence, functioning and linguistic features of the Ukrainian folk prayers recorded in Northern Bukovyna.

Regarding the territory and chronological frames, the author, firstly, paid attention to the coverage of the administrative territory of Northern Bukovyna during the period of identifying individual folklore texts in the late 19th century, as well as the predominant number of texts in the late 20th and early 21st centuries.

Research methods. The author applies a systematic approach to the study of folklore materials. The following research methods were used within the framework of the proposed aspect: textual analysis, synthesis, field research.

The *source ground* of the research became the records of prayers made by H. Kupchanko (who included them in the «Collection of Songs of the Bukovyna People»), K. Lastivka (in the relative article), V. Kostyk, N. Rusnak (during field folklore and dialectological registering), as well as separate records of students of the Faculty of Philology of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University during the folklore internship.

The *theoretical and methodological basis of the study.* The texts of Ukrainian folk prayers became the object of registering and study by the following researchers: M. Sumtsov, O. Potebnia, M. Hrushevskiy, F. Kolessa. This topic was partially investigated by H. Sukhobrus, as well as modern ethnographers: M. Novikova, T. Lukinova, O. Hinda, I. Hunchyk, O. Pavlov, and O. Soliar.

Keywords: issue, folk prayer, genre, collection, existence, functioning, occasional folklore, North Bukovyna.

Вступ. Молитва, будучи багатограним явищем української культури, неодноразово ставала об'єктом дослідження вчених різних поколінь. Спробуємо схарактеризувати основні наукові розвідки щодо історії збирання молитов та їх жанрової природи.

Слово молитва походить від псл. *modliti* «благати, просити, говорити» з іє.**meldh* — «говорити ритуальні слова», давніше, можливо, «приносити жертву, забиваючи тварину» (пор. рос. *молить* «забивати худобину», болг. *молитва* «молитва; жертвна тварина; суп із жертвовної тварини») [1, с. 501].

Молитва — один із найдавніших жанрів гуманітарної науки, що виник на основі первісних магічних заклинань-замовлянь. З часом молитва християнізувалася і втратила свою давню форму, урізноманітнівшись змістовно. Проте якщо жанр української літературної молитви значною мірою опрацьований і навіть видано збірник (Див.: «Святі почуття, закладені в молитву»: Антологія української літературної молитви [2]), то в українській фольклористиці він справді ще залишається мало дослідженим. Хоча певне осмислення і наукове його обґрунтування зустрічаємо вже у працях XIX—XX століть, спроби теоретичного узагальнення знаходимо в розробках дослідників початку XXI століття. Наприклад, тексти українських народних молитов, замовлянь, примовок, прокльонів стали об'єктом дослідження у дисертаційній праці І. Гунчика «Український okazіонально-обрядовий фольклор: структурно-функціональний аспект» (Львів, 2005). З цього погляду тема наукового дослідження є надзвичайно актуальною.

Українська молитва як жанр існує у двох виявах: літературна молитва і народна. В. Антофійчук, упорядник антології української літературної молитви «Святі почуття, закладені в молитву» [2], у вступній статті «Жанр молитви в українській літературі» [3] зазначає, що літературна молитва з'явилася як похідна від культової молитви. Літературне життя української молитви розпочалося ще в часи Київської Русі. З другої половини XVI століття жанр молитви набуває інтенсивного розвитку. На цей період припадає початок книжного віршування.

Поряд з молитвою літературною в Україні здавна розвивалася і фольклорна молитва. У народній молитві на певному часову етапі язичницька стихія по-

ступилася християнській, а в окремих випадках відбулося їх своєрідне нашарування [4, с. 285].

Жанр української літературної молитви, на відміну від народної, значною мірою опрацьовано (написано й оприлюднено праці на цю тему, двічі видано «Антологію української літературної молитви»).

Майже століття тому про жанрове осмислення молитви як фольклорного тексту окремо не йшлося. Хоча певне наукове його обґрунтування зустрічаємо вже у працях XIX—XX століть. На той час вже існували теоретичні праці О. Потебні, Н. Крушевського, з'явилася збірка матеріалів П. Єфименка. Вчені-фольклористи констатували важкодоступність такого фольклорного матеріалу та його недостатне наукове опрацювання [5, с. 11].

Спроби теоретичного узагальнення знаходимо в розробках молодих дослідників початку XXI століття. Наприклад, українські народні молитви, замовляння, примовки, прокльони та різнотипні зрощені утворення, що їх український народ використовує у певних магічних обрядах, стали об'єктом дослідження у дисертаційній праці І. Гунчика «Український okazіонально-обрядовий фольклор: структурно-функціональний аспект» (Львів, 2005) [6]. Щодо термінів на означення цих понять, то нам видається, що науково обґрунтованою є думка І. Гунчика про доцільність використання поняття «okazіональний фольклор» на означення текстів народних молитов, примовок, заклинань, замовлянь, прокльонів, клятв [7, с. 6]. Досліджували цю термінологію В. Харитонова, Т. Шевчук та інші. Вивченню жанрової класифікації текстів okazіонального фольклору присвячені праці таких відомих українських фольклористів, як М. Сумцов, О. Потебня, М. Грушевський, Ф. Колесса. Цю тему частково досліджувала Г. Сухобрус, а також сучасні народознавці: М. Новикова, Т. Лукінова, О. Гінда, І. Гунчик, О. Павлов.

Окремо варто наголосити на зацікавленні й розробці певних аспектів вивчення цієї широкої теми О. Соляр, яка тривалий період займається дослідженням українських народних замовлянь [8; 9].

Ще у другій половині XIX дослідники починають вивчати функціональні та структурні особливості українського okazіонального фольклору, що відображено в працях О. Потебні та Н. Крушевського. У XX столітті цю тему розробляли Ф. Зелінський, Н. Познанський, Є. Кагаров, В. Петров, В. Хари-

тонова та інші. Власне, перші тези про структуру таких уснопоетичних текстів виклав О. Потебня. Він схарактеризував загальні особливості побудови українських народних молитов і замовлянь. Структурні особливості молитов, замовлянь і прокльонів були предметом наукових зацікавлень Є. Кагарова.

У народній культурі слов'янських народів молитву розглядають за двома параметрами: 1) як текст-звертання; 2) як акт промовляння такого тексту. Обов'язковим елементом народної молитви, як і її книжних попередників канонічних чи апокрифічних молитов, є прохання, що звернені до вищих божественних сил (як правило, до Бога, Богородиці, Христа). У бутті віруючої людини молитва визнається головною зброєю проти будь-якої небезпеки. Однак розуміння молитви тільки як оберегу від злих сил є відгомонам давнього язичницького культу і вірувань, що свідчить про стійкий релігійний дуалізм українців, який чи не найвиразніше відображений у фольклорі. Народна молитва виконує роль потужного захисного засобу. Вона здавна супроводжувала людину в усіх її життєвих ситуаціях: чи в урочистих (у родинній та календарній обрядовості), чи у тих, які пов'язані з суспільними тривожними станами (епідемії, війни, рекрутство, голод), чи у повсякденній екзистенції (господарська діяльність, індивідуальні потреби) [10, с. 284—285].

Як стверджує І. Гунчик, народні молитви поряд із примовками та замовляннями — це всепроникне сакральне слово, яке існує не тільки у вигляді окремого оказіонально-обрядового виду народної творчості як цілісного пласту текстів, але й яке органічно вплелось в календарно-обрядовий і родинно- побутовий комплекси, стало невід'ємним структурним чи композиційним елементом народної легенди, казки, балади та інших уснопоетичних жанрів [5, с. 12].

В українській культурі іноді використовували зрощені твори (молитви-замовляння, замовляння-молитви). Такі фольклорні утворення нічим не відрізнялися від звичайних народних молитов і замовлянь [5, с. 15]. Тому ми їх вважаємо одним із підтипів народних молитов.

При викладі теми застосовано системний підхід до вивчення фольклорних матеріалів. У межах запропонованого аспекту використано такі методи дослідження: текстологічний аналіз, синтез, польове дослідження.

Основна частина. Джерельною базою для наукових досліджень вчених із цієї теми стали записи текстів українського оказіонального фольклору другої половини ХІХ—ХХ століть — це матеріали з різних регіонів зі збірників П. Чубинського, П. Єфименка, М. Драгоманова, Б. Грінченка, І. Франка, М. Дикарива, Я. Новицького. Особливий інтерес становить добірка Раймунда Кайндля «Буковинські примівки», вміщена у п'ятому томі Етнографічного збірника (Львів, 1898).

На початку 70-х років ХІХ століття з'явилися два великі за обсягом, але концептуально різні між собою, зібрання українського оказіонального фольклору, де уміщено значну кількість народних молитов. Ці праці підготували до друку відомі громадські діячі, науковці П. Чубинський і П. Єфименко, які своїми напрацюваннями зробили великий внесок у становлення української фольклористики ХІХ століття. За широтою охоплення матеріалу своєрідною енциклопедією народознавства є праця П. Чубинського «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край» (Санкт-Петербург, 1872) у семи томах, хоча вона не є спеціальним виданням магічно-сакральної народної творчості [11]. Проте у підрозділі «Лікування хвороб», у першому томі видання, було надруковане найбільше на той час зібрання різножанрових зразків оказіональних текстів, з-поміж яких понад 20 народних молитов. Цікаво, що такі різножанрові утворення П. Чубинський здебільшого називав «заклинаннями». Хоча вчений стверджував, що заклинання є терміном новішого походження, а до того їх називали молитвами [7, с. 24]. Поруч із «заклинанням» на означення народних молитов П. Чубинський використовував термін «нашіптування». Загалом науковець опублікував найбільше на той час зібрання народних молитов першої половини ХІХ століття, що має розгалужене тематичне та функціональне спрямування. Особливо цінними для фольклористичної науки є родинно-сімейні народні молитви, звернені до астральних образів та образів стихій. Ці молитви в теперішній час є раритетними і відрізняються від інших текстів своєю поетичністю [7, с. 27].

У 1902—1904 рр. на сторінках журналу «Кіевская старина» було опубліковано одну з найвідоміших праць В. Милорадовича «Житье-бытье лубенского крестьянина» [12, с. 110—135]. У ній се-

ред багатого фольклорно-етнографічного матеріалу міститься чимало народних молитов із Лубенського повіту на Полтавщині. Опубліковані тексти належать до різних тематичних груп і функціональних різновидів українського оказіонального або магічно-сакрального фольклору.

В. Милорадович у своїй праці подає варіант народної молитви «Сон Пресвятої Богородиці», що є одним із найвідоміших текстів цього жанру. В українському оказіональному фольклорі, за твердженням І. Гунчика, ця молитва за тематичним принципом належить до групи індивідуально-побутового призначення. Ще однією особливістю молитви «Сон Пресвятої Богородиці» є те, що в самому тексті цей фольклорний твір названо молитвою. Припускаємо, що В. Милорадович конкретизував текст терміном «народна», щоб відізнати від традиційних церковних молитов. Таким чином, уживання цієї назви у сюжетній частині тексту допомогло ідентифікувати подібного роду твори із жанром фольклорної молитви. Цим словом науковець намагався, очевидно, вказати на неканонічний характер твору, тобто невизнання його офіційною християнською церквою, а також на українськомовне побутування, що споріднювало його з іншими зразками усної народної творчості [7, с. 28].

Отже, фольклорно-етнографічна розвідка В. Милорадовича «Житє-бытє лубенского крестьянина» в контексті вивчення українських народних молитов є значущою з двох причин. По-перше, у ній було опубліковано чимало молитов різних функціональних різновидів та тематичних груп. По-друге, В. Милорадович одним з перших у ній використав термін «народна молитва», яким він назвав варіант магічно-сакрального тексту, відомий у народі як «Сон Пресвятої Богородиці» [12, с. 117].

Відомо, що народні молитви записував і Пантелеймон Куліш у селі Переванцях Лубенського повіту на Полтавщині 1864 р. (навів у листі до Олександра Барвінського 20.07.1869 р.).

Особливо ціннішим є збірник Івана Франка «Галицько-руські народні приповідки». Його специфіка полягає в тому, що він належить до тих небагатьох фахових українських видань, де системно представлено одну з найповніших добірок регіональних народних молитовок — своєрідного різновиду фольклорної молитви, який відрізняється лаконізмом форми, що й зближує його з пареміями.

Крім основної групи галицьких народних молитов і молитовок, яких близько 120-ти текстів, у «Галицько-руських народних приповідках» І. Франка уміщено понад сорок творів жартівливих молитовних текстів і до десяти молитов-пародій [13, с. 248].

Після більшості приповідок автор подає наукові коментарі, у яких відображений фольклористичний «принцип пояснення текстів». Відповідно до цього можна систематизувати погляди вченого і на жанр народної молитви. Важливим у даному контексті є питання про використання народної та наукової термінології на означення регіональних молитовних творів, яку застосовував упорядник у своїх поясненнях. Зазвичай він користувався кількома поняттями, до яких передусім належить термін народного походження «молитва» [13, с. 249].

1915 р. Юліан Яворський видав у Москві добірку утилітарно-сакральних текстів під назвою «Заговори и апокрифические молитвы по карпато-руским записям XVIII и нач. XIX в.». У передмові до книги автор зазначав, що народні замовляння і заклинання є найскладнішими і найневловимішими з усіх видів української усної словесності, а через те, на відміну від колядок та весняних, весільних, похоронних обрядів і пісень, залишаються найменш відомими й розробленими у вітчизняній науці [5, с. 11].

Записувачем народних молитов був і буковинський фольклорист, етнограф, культурний діяч Корнило Ластівка. Він зафіксував їх у передгірській та гірській зоні буковинського краю, переважно у Вижицькому районі, де служив священником [14, с. 190]. Детально розробила структуру українських замовлянь та подала до них розгорнутий кваліфікований коментар Марина Новикова [15, с. 199—306]. Вперше розвідка К. Ластівки «Буковинські "старосвітські молитви"» була надрукована 1934 року в дев'ятому числі журналу «Життя і знання».

У 30-х роках минулого століття вийшла друком публікація під назвою «Простонародні молитви» з невідомого українознавчого чи славістичного збірника. Про цю знахідку повідомив фольклорист І. Гунчик, який помітив її у Львівській національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника. До цього збірника увійшли фольклорні матеріали, що включають чотирнадцять варіантів народних молитов, які серед науковців відомі під назвою «Сон Пре-

святої Богородиці». За жанром публікація «Простонародні молитви» є фольклорними матеріалами або добіркою уснопоетичних творів. У ній відсутня передмова або коротка вступна частина, які б полегшили їх ідентифікацію із відповідним збірником або упорядником. Нетиповим для подібних публікацій є наявність епіграфу. У його ролі використано фрагмент фольклорно-етнографічного запису з населеного пункту Кути повіту Косів від 54-літньої О. Лазарек. У ньому висловлено роздуми мешканки Гуцульщини про значення молитви в житті людини. Хоч система персонажів і сюжет опублікованих творів тісно пов'язана з християнською міфологією, самі молитовні зразки належать не до церковної канонічної літератури, а до царини фольклорної творчості [16, с. 28].

У сучасній фольклористиці упродовж останніх десятиріч найбільш чисельними науковими публікаціями текстів українських народних молитов є записи, які було надруковано в додатках до монографій Ольги Соляр та Ірини Ігнатенко.

О. Соляр у додатку до праці «Мова магії, магія мови. Символіка українських замовлянь» (Przemysl, 2011) подала 86 текстів оказіонального фольклору, з-поміж яких є 29 народних молитов. Ці фольклорні тексти класифіковано за географічно-хронологічним принципом із відповідними функціональними різновидами без дотримання класифікації текстів за тематичним принципом. Усі зібрані народні молитви мають повну інформацію про респондентів, місце та час запису. Окрім цього, більшість із цих текстів містять короткі позатекстові коментарі, у яких указано обрядову специфіку виконання. Загалом у своєму монографічному дослідженні О. Соляр розглядає, але не виділяє серед магічно-сакрального фольклору власне народні молитви, а подає їх як зібрання замовлянь і заклинань [17, с. 45].

Крім замовлянь і примовок, майже сімдесят текстів народних молитов, подає І. Ігнатенко в «Додатках» до монографії «Народна медицина Середнього Полісся: традиція і сучасність». Здебільшого це тексти лікувально-зцілювальної тематичної групи українського оказіонального фольклору, що їх використовують від ляку, золотника, підвію, пристріту, криксів, до родива, від рожі, крові, нервів, звиху й удару, епілепсії. Невелика кількість текстів тематично належить до промислово-господарської

групи. Їх застосовували під час збирання цілющих трав. І. Ігнатенко зробила ці всі записи українських народних молитов на території Полісся наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Загалом тексти оказіонального фольклору, зокрема й молитви, І. Ігнатенко називає замовляннями, не вдаючись до їх жанрового розрізнення [18].

Отже, розглянуті наукові розвідки дають підстави зробити висновок про те, що збирачі фольклорних текстів ХІХ—ХХІ ст. часто фіксують жанр народної молитви на різних територіях України, роблячи спроби пояснити жанрову приналежність таких текстів.

Молитва — багатогранне явище мислення, текст, який функціонує у різних сферах гуманітарної діяльності. Молитва — послання, спрямоване до Бога, вищих сил з проханням, подякою. Недаремно молитви, які побутують у нашому краю, здавна викликали інтерес збирачів фольклору. Тексти молитов знаходимо у записах Р. Кайндля, К. Ластівки, В. Костика, Н. Руснак та інших.

На Буковині поширеними є багато різних варіантів народних молитов про страждання Ісуса Христа. Люди впевнені, що апокрифічні молитви, зокрема такі, наділені цілющою силою, наприклад: «*Каторая молитва пишеця Божими буквами, / В тій молитві Святого Мафтея, / Коли було пророкувано в четвер рано / Ісуса Христа жидам продано. // Ісус Христос нічо не їв, не пив, / Лиш остро ся на муки збирав. // Вивели Ісуса Христа на гору Конвалію, / Там його на хресті розп'яли. // Вийшла Матір Божа на гору Конвалію, / Свого Сина на муках пізнала. //— Сину ж мій, кров моя, зболе ж моя, / Я Тебе під своїм серцем носила, / Своїм покором кормила, / А Ти терпиши такі муки й рани / За всі свої християни. //— Мамо ж моя, мила, / Щоб ти ці молитви щодня говорила. // Як не щодня, то хоч три рази на тиждень. // Аби такий ся чоловік найшов, / Шоби ці молитви щодня казав. // Вислав би йому тридцять ангелів і апостолів, / І сам би був при його душі сконанію»¹.*

У народній традиції буковинців, як зазначає Н. Руснак, молитва називається «Очінаші», тобто молитви, а отже, це слово функціонує як множинний іменник. Загальна назва Очінаші — результат

¹ Зап. Наталія Руснак від Руснак Софії Георгіївни, 1923 р. н. в селі Митків Заставнівського району Чернівецької області.

дії кількох явищ: лексикалізація словосполучення *Отче наш*, перехід власної назви у загальну, наприклад: «*Мамко, моя мамко, які-сти мені милі, / Абисти ці Очінаші щодень говорили. // Що-день не щодень, / Хоч три рази на тиждень. // Биси люди пібрали, ці Очінаші казали. // Наслав би їм Бог двацять чотири ангелі / І сам би був при їх сконанню. // Амінь*» (с. Іванківці Чернівецького р-ну) [19, с. 19].

Молитви залежно від того, яку функцію вони виконують, поділяють на такі групи: молитви прохання (каяття), молитви подяки, хвалебні молитви. Проте народні молитви найчастіше належать до спонукальних молитов, молитов-закликів. У народних молитвах рідко є звернення до вищих сил (дай, пошли, збережи), а навпаки, у них маємо звернення Господа до людей, яке відповідає схемі якщо..., то, наприклад: «*Мамо ж моя, щоб ти ці молитви щодня говорила. // Аби такий ся чоловік найшов / Шоби ці молитви щодня казав. // Вислав би йому тридцять ангелів і апостолів / І сам би був при його душі сконанню*» (с. Митків Чернівецького р-ну); «*— Дивіт ви си, люди, на мої кари, на мої муки / І беріть хрест у руки, / І йдіть уздовж світа і вперек світа, / Наказуючи старому й малому: / Хто буде ці молитви говорити рано і увечір, / — Буде пекло заперте, рай утворений / Навіки віков. Амінь*» (с. Довгопілля Вижницького р-ну) [19, с. 20].

На Буковині широко відома молитва про сон Божої Матері. Молитва зазвичай має заголовок «Сон Богородиці», «Сон Божої Матері», проте реєструємо назви «Пречиста Діва» (с. Іванківці Чернівецького р-ну), «Молитва до Ісуса Христа» (с. Кам'янка Чернівецького р-ну), «Оченаш» (с. Топорівці Чернівецького р-ну). Найчастіше її виконували увечері, коли лягали спати («на сон»), подекуди слугувала універсальним оберегом для людини.

У молитвах про Сон Божої Матері згадується гора, де заснула Богородиця, до того ж ця гора має різні найменування. Наприклад, у молитві, записаній у селі Довгопілля Вижницького району, за фольклорною традицією подія відбувається в місцевості, що має назву гора Горіянська, долина Патріянська. «*На горі Горіянській, / На долині Патріянській / Під осовними образами / Заснула Божа Ма-*

тінка» (с. Довгопілля Вижницького р-ну). У деяких варіантах молитви гора названа Олив'яна, Оливна, Уливана: «*На горі Олив'їній / Церковця мурована*» (с. Довгопілля Вижницького р-ну). Це фонетичні варіанти однієї назви, мотивованої назвою олива. Олива, або маслина, — рід рослин родини маслинових, що поширений у південних частинах Європи [19, с. 21].

У багатьох варіантах молитви зустрічаємо реальну назву гори — Сінайська гора (Сіямська гора — фонетичний варіант). Гора Сінай — гора на Сінайському півострові в Єгипті, де, згідно з біблійною історією, Бог з'явився Мойсею і дав десять заповідей: «*На Сінайській горі зілля в дивині, / Там Пречиста Діва спала-спочивала, / Свого синка присипляла*» (с. Іванківці Чернівецького р-ну). «*На Сіямській горі, / На Прилюбенській землі / Там спала-спочивала / Мати Божа*» (с. Балківці Чернівецького р-ну) [17]. У молитві, записаній у селі Топорівці Чернівецького р-ну, гору називають селянською, наприклад: «*На селянській горі, у дивині / Матір Божа спала-спочивала, / Сина свого присипляла. // Ой, Сину мій, возлюблений! // Приснивса сон дивний-пречуденний, / Що Тебе стягали, тіло Твоє розтягали. // — Ой, Мати моя, мила, / Який ти мені дивний сон сповістила. // Найди таку людину, щоб пішла / По всім світі і розказала / І старому, і малому, / І кривому, і сліпому. // І хто буде цей «Оченаш» казати, / Гріху не буде мати. // Аби кілька гріхів мав, / Бог буде прощати. // Як на небі звіздів, / На дереві листя, / На землі травички, / На морі піску. // Бог буде все прощати. // Рай відкритий, пекло закрите*»².

Очевидно, внаслідок усного побутування тексту реальна назва гори — Сінайська гора — перейшла у варіант селянська. А молитва, яка побутує в селі Митків Чернівецького р-ну, містить іншу назву гори Голгофа — Конвалія: «*Вийшла матір Божа на гору Конвалію, / Свого сина на муках пізнала*» [19, с. 22].

Для жанрів фольклору і навіть груп текстів усередині жанру під назвою «Сон Богородиці» властива проникність, тобто в процесі свого побутування вони

² Зап. Марина Ілашук 25 листопада 2022 року від Корбут Євдокії Миколаївни, 1936 року народження, освіта 4 класи, пенсіонерка.

вбирають у себе елементи інших жанрів, унаслідок чого дуже часто ми маємо справу з перехідністю молитви в замовляння, а видіння — в апокриф. Щодо жанрової близькості замовлянь «на сон» (яким є також «Сон Богородиці») і народних та канонічних молитов зазначає О. Левкієвська, наводячи ряд спільних ознак, які об'єднують їх у типологічно споріднені утворення: звернення до Бога, Богородиці і святих, прохання чи молитва, наявність зачину й кінцівки з фрагментом канонічної молитви, спільна стилістика тощо [20, с. 190].

За твердженням науковиці Я. Ставицької, коло народних агіографічних текстів «Сну Богородиці» не обмежується одним жанром, а кожна жанрова форма окремо формує цілісне утворення [20, с. 190].

Текст починається з інтрадуктивної частини, у якій коротко викладено суть подій, про які йдеться. У сюжеті «Сну Богородиці» осмислюється головна подія християнського міфу — розп'яття Ісуса Христа: «Сину мій, сину / Де я тебе виділа: / В горах, долинах, / Що тебе євреї на муки взяли, / Ручки, ножки твої розп'яли, / На головку терновий вінок клали / Отиновим поясом оберізували / В ручки, ножки гвозді заганяли»³. Зазвичай вступний фрагмент побудовано у формі діалогу. Така структура актуалізує найдавнішу форму ритуального діалогу, що характерна для магічних жанрів [20, с. 192].

Зав'язкою оповіді є звертання Ісуса Христа до матері. До прикладу варіант, який записав К. Ластівка в селі Іспасі 1926 року: «Мату! Мату! / Так си має стати, / Рано і ввечір споминати. // Сорок день, сорок ніч / При смерті сам буду. // Зішлю ангела з неба / Гозму тіло і душу до неба» [21, с. 199].

Кількість головних дійових осіб зведена до мінімуму — Божа Матір та Ісус Христос. Розповідь ведеться найчастіше від імені Богородиці. У деяких варіантах з'являються такі дійові особи, як Петро й Павло. Ісус до них звертається з проханням поширити інформацію про муки Христа: «Ти, Петре, і ти, Павле, / Не дивися на мої муки, / А бери хрест у руки, / Скажи малому, скажи старому, / Господеві Великому» [19, с. 21].

³ Запис В. Костика від Бекір Ксенії Феодосівни, 1937 р. н. у селі Коболчин тоді Сокирянського, тепер Дністровського району Чернівецької області.

У молитвах фігурують рослини, характерні для ландшафту Буковини. У деяких варіантах молитви згадується фітонім *дивина* (народні назви коров'як, дивина чорна, дивина ведмеже вухо). Є припущення про зв'язок цього слова зі словом *divo* «диво», що зумовлено уявленням про чудодійність рослини. Таким чином, народна свідомість фітонім *дивина* пов'язує зі словом *диво*, унаслідок чого виникає своєрідний мовний візерунок поетичних рядків [19, с. 22].

Молитовні фольклорні тексти містять своєрідну ієрархію божественних образів. Найвища сходинка належить верховним божествам, які є всемогутніми щодо виконання людських прохань і побажань (Господь, Бог, Богородиця та ін.). Божествами, які допомагають відповідно до календарних звичаїв, є християнські святі (Миколай, Юрій, Ілля, Петро і Павло та ін.). Наступну сходинку посідають астральні божества — персоніфіковані образи сонця, місяця, зорі [5, с. 18].

До ієрархічної «драбини» вищої народної міфології, що відображена у фольклорних молитвах, також належать божества стихії, зокрема, води, землі, вогню, персоніфіковані дні тижня, орнітоморфні божества та ін. [5, с. 18].

У записах, які зробив Корнило Ластівка, яскраво виступає астральна символіка. У репертуарі народних молитов простежуємо такі астральні символи, як сонце («схід сонця»; «сонічко»), місяць, зірки («звізде»), вогонь. Особливе значення у молитвах має зв'язок місяця зі світом мертвих. В аналізованих рядках йдеться про швидку перемену фази місяця як знамення про диво [14, с. 191].

Сонце, а особливо його схід — це ранкове божество народних молитов. Його наділяють епітетами титулами: «правельне» (можливо, маючи на увазі праведне), «ясне». До водяних символів, що зустрічаються у досліджуваних текстах, належить море — «місце дії», яке може замінюватись варіантами-синонімами (вода, річка). Так буває у замовляннях, коли магічний персонаж іде або летить морями, горами, луками. Тому море є необхідним елементом всесвіту замовлянь та молитов. Але в молитвах відоме й інше море, причому ця група текстів найчисленніша. У них море — простір, у якому міститься певний центр. Простір тут найчастіше описується концентрично: море — на морі білий камінь — на камені золотий престол — за престолом магічні пер-

сонажі (Господь Бог з Ісусом Христом). Кількість ланок може скорочуватися до двох (море, а на ньому дехто), а може й зростати до 4—5. Фактично, перед нами кругова модель святилища або концентричного лабіринту. Його можна тлумачити як узагальнену модель «другого світу» [14, с. 192].

У текстах магичний персонаж, який іде морем, нерідко християнізований: це можуть бути Ісус Христос, Божа Матір, Господь Бог. Другим за частотою вживання водяним символом молитов є вода. Магічна аналогія в парі *вода — кров* є вже очевидною. Вода нарікається власним ім'ям, персоніфікується, стає не лише об'єктом, а й суб'єктом магичної дії. Ця вода є особливою, вона «водичка-йорданчикка», «Йорданка», явлена, тобто освячена на Хрещення-Богоявлення.

Репертуар рослинних символів в українських замовляннях та молитвах надзвичайно широкий і різноманітний. Це, безперечно, наслідок глибокої давнини замовлянь як жанру і як міфосвіту.

Загалом ботанічні символи замовлянь можна об'єднати у дві групи. У текстах, які записав К. Ластівка, з групи диких рослин зустрічаються верба («ива») та терен («терновий віночок»). Із групи культурних переважають злаки, найперше пшениця: «*Де кров кане — / Там пшеничка стане*» [21, с. 197]. У весняних язичницьких ритуалах верба — символ зростання. Однак християнський ритуал переосмислив вербну магію у звичай проливання сліз на жмут зелені для «змивання гріхів». Тому в текстах йдеться про те, що верба служила засобом завдання болю. Подібну функцію виконував і «терновий віночок»: «*У камінь забивали, / Терновий віночок на голову клали*» [21, с. 197]. Колись архаїчна думка була схильна ототожнювати колючість із магичністю. Основою для ототожнення був укол як форма магичного контакту.

Зрозуміти значення кольору в замовляннях та молитвах нелегко, як важко й збагнути у них символіку чисел (щоправда, у християнських текстах це зробити простіше). Для них характерні такі глибоко символічні кольори, як золотий, білий.

У світі замовлянь ставлення до числа не тотожне сучасному. Вважається, що числа від 1 до 4 символічні всі без винятку. У символіці молитов, репрезентованих у записах К. Ластівки та інших збирачів фольклору, фігурують числа 9, 12 та 40. Усі

вони відповідно розтлумачуються у християнському вченні.

Християнські елементи замовлянь дають багато цінного для з'ясування самої ситуації «зустрічі» двох світів: язичницького та християнського. Тут існує певне коло божественних сил і святих, які дістали допуск у світ замовлянь та молитов згідно з певними критеріями. За критерієм верховенства і чільності до них потрапив Господь Бог (Ісус Христос), а також «перші» серед авторів Апостольських Послань і серед проповідників Євангелія апостоли Петро й Павло, окремо варто наголосити на постаті Божої Матері. Для східнослов'янського православ'я це перш за все «мати», заступниця й жалібниця, до якої звертаються лягаючи спати.

Широко відомі на Буковині молитви до сну. Так, В. Костик у своїй статті «Про жанр народної молитви у записах і дослідженнях Корнила Ластівки» подає молитву такого призначення зі збірника Г. Купчанка: «*Чесний хрест в головах. // Божа міц у ногах, / Чисте місце підо мною, / Сам Господь надо мною!*» [22, с. 273]. Дослідник зауважує, що тексти цих молитов сюжетно перегукуються із записами, які вже значно пізніше зробив Корнило Ластівка. Крім цього, К. Ластівка виявив, що тексти молитов подібного змісту є і в Румунії, а отже, можемо говорити про спільні риси у фольклорі українсько-румунського порубіжжя.

У 1995 році ми записали розгорнутий варіант народної молитви в селі Веренчанка тодішнього Заставнівського району: «*Світло з хати, / Матір Божа до хати / Буде з нами спочивати. // Хрест у ногах, / Хрест у головах, / Хрест у першій куті, / Хрест у другій куті, / Хрест у третій куті, / Хрест у четвертій куті. // Посеред хати стоїт золотий стілець, / На ньому сам Господь сидит, / Казочку каже. // Прийшли до него Петро й Павло, / Стали його жалувати. // Не жалуйте Петра й Павла! // Від Сина Божого муки, / Беріт хрести в руки, / Ідіт по світу й повіту! // Учіт малого, / Сліпого, кривого, німого! // Хто буде цей «Очінаш» знати, — / Тому буде рай утворений, / А пекло заперте. // В неділю рано Матір Божа по небу ходит, / Й Ісуса Христа за ручку водит»⁴.*

⁴ Зап. В. Костик від Костик Анастасії Василівни (1930 р. н.).

Значно коротший варіант вдалося занотувати в селі Топорівці Новоселицького району: «Я лягаю спати, / Коло мене Божа мати. // Ти, Ісусе, в головах, / Два ангели по боках. // Просю здоровлячка / Для себе слабої. // І віслухай, Ісусе, / Мене старої, / І прости мені, Господи, / Всі гріхи мої»⁵.

Зазначимо, що в усіх цих записах молитов простежуємо олюднення Бога, який сидить «надо мнов»; Ісус «в головах»; Божа Матір заходить на вечір «до хати» і сидить «коло мене»; «два ангели по боках».

Отже, аналізовані тексти свідчать про те, що це давній масив української народної словесності, що упродовж років зазнав чимало трансформацій.

Молитви є важливим аспектом у житті кожної особистості, у комплексі християнських богослужінь та в народній обрядовості. Їх сакральне, символічне, пізнавальне, прагматичне значення закріплюється тоді, коли окрема людина чи колектив потрапляють у кризові ситуації, з-поміж яких найнебезпечнішою є війна.

Загалом відправлення загальних молебнів за військо і народ у час нашествия чужинців, індивідуальних та колективних звернень до Богородиці-заступниці має тривалу і міцну традицію, що виразно оприявилося в Україні у першій половині 2014 р. під час Майданівського спротиву. Упродовж цілого року проходили «молитовні штурми», поширювалися анонімні інформаційні листівки, в яких йшлося про роль і силу молитви у процесі зміни перебігу кризових моментів історії ХХ ст., що загалом сприяло творенню нових молитов за Україну, таких як «Молитва-подяка української душі», «Спеціальна молитва в дні напруженої обстановки в країні» [10, с. 287].

У зв'язку з цим нині активного розвитку набув жанр народної молитви. Процес популяризації цього жанру відбувається у двох виявах. З одного боку, повертаються до ужитку молитви часів Другої світової війни (подібно до того, як це сталося з колядкою «Сумний святий вечір»). З іншого боку, утворюються нові молитви на основі канонічної канви.

За своїм функціонуванням ці молитви є молитвами-проханнями. У них використовуються

прохання відповідно до сучасних реалій: «...Боже наш! Зупини ці руйнівні ракети і дрони! Пошли бурю та ураган на кожне місце, звідки їх запускають! Хай блискавки та урагани вражають ворожу техніку, а мороз та вітер скують її! Закликаємо, аби десять Єгипетських кар напали на ворожі російські війська та викосили їх! Хай ангели Твої закриють наші міста і села від цих смертоносних ракет! Хай супутники та радари, що ними керують, зламуються та втрачають сигнал! Дай надзвичайну вправність нашим військовим силам, аби збити всі ракети та не допустити катастрофи енергосистеми! Боже, не допусти ядерної катастрофи! Захисти, Боже, наших невинних дітей та малюків, наших воїнів миру, аби не замерзали від холоду! Даруй чудо, зупини війну! Пошли мир на нашу землю!» (записано в селі Топорівці Чернівецького району). Разом з тим використовуються лексеми, що стосуються релігійного пласту: *ангели, буря, ураган, Єгипетська кара, чудо*.

Особливим типом молитви є молитва за українського воїна, у якій висловлено прохання сили, мужності, здоров'я для людей, які зі зброєю в руках стоять на захисті нашої держави. Таку молитву нам вдалося записати в селі Грозинці Чернівецького району:

«Передвічний Творче, Боже миру і добра, стань нині на захист твоїх вірних доньок і синів, які ризикують власним життям, які стали на захист свого народу. Стань для кожного з них силою і міццю, вірною опорою у час випробувань. Увінчай їхні зусилля перемогою добра над злом, світла над темрявою, правди над брехнею. Підніми кожного, хто спіткнеться; поверни додому кожного, хто загубиться; даруй здоров'я всім пораненим, а воскресіння всім полеглим братам і сестрам. Дай кожному сили й відваги не зійти з дороги боротьби, що веде до остаточної перемоги. Боже, нехай буде мир, нехай український воїн здобуде перемогу!»

Крім цього, уже давно відома народна молитва набуває іншого смислового відтінку. До прикладу, ми зафіксували таку молитву в селі Топорівці Чернівецького району: «Я лягаю спати / Коло мене Божа мати / Ти, Ісусе, в головах / Два ангели по боках. // Просю миру і здоровля / Для всієї родини моєї / Ві-

⁵ Зап. М. Ілашук 25 листопада 2022 року від Корбут Євдокії Миколаївни, 1936 року народження, освіта 4 класи, пенсіонерка.

слухай Ісусе / Мене старої / І прости мені, Господи, / Всі гріхи мої»⁶. Як бачимо, ця молитва до сну є проханням-закликом, що стосується сьогодення. У молитвах, що творяться в наш час, простежуємо часте вживання лексеми мир. Також у таких уснопоетичних текстах з'являються власні назви, які називають місця найзапекліших боїв: «*Спаси і помилуй, Милосердний Боже. // Всевишній, Всемогутній. // Збережи життя, полегши боротьбу / В Бахмуті і Соледарі і скрізь бережи / Кожного захисника, мого сина й внука. // Допоможи їм перемогти, дай здоров'я, силу, мудрість. // Благаю Тебе, Боже*»⁷.

Отже, усі ці факти великого громадського звертання до Бога в молитві, без сумніву, підтверджують історичну роль народної молитви у формуванні сучасного світу, особливо у періоди «трагічної історії», який ми, на жаль, переживаємо сьогодні.

Висновки. Молитва — один із найдавніших жанрів української народнопоетичної творчості, який виник на основі первісних магічних заклинань. На певному часовому етапі в народній молитві язичницька стихія поступилася християнській, а в окремих випадках відбулося їх своєрідне нашарування.

Молитва як жанр фольклору часто була об'єктом уваги науковців. Проте нині, на нашу думку, найкраще науково обґрунтованим є твердження І. Гунчика про доцільність використання поняття «оказіональний фольклор» на означення текстів народних молитов, замовлянь, заклинань, примовок, прокльонів, клятв.

Записи народних молитов знаходимо у працях дослідників ХІХ—ХХ ст.: П. Чубинського, П. Єфименка, М. Драгоманова, П. Куліша, Б. Грінченка, В. Милорадовича, І. Франка, К. Ластівки. У записках цих дослідників ще немає чіткого розуміння молитви як окремого жанру усної народної творчості. На сьогодні найбільшими за чисельністю науковими публікаціями текстів відповідного жанру є записи українських народних молитов, які було надруковано в додатках до монографічних досліджень О. Соляр та І. Ігнатенко.

У народній традиції буковинців молитва називається оченаш. На Буковині широко відома молит-

ва про сон Божої Матері, яка зазвичай має заголовок «Сон Богородиці», «Сон Божої Матері», проте реєструємо назви «Пречиста Діва» (с. Іванківці Чернівецького р-ну), «Молитва до Ісуса Христа» (с. Кам'янка Чернівецького р-ну), «Оченаш» (с. Топорівці Чернівецького р-ну). Текстотвірним прийомом цих молитов є діалог, який ведуть Божа Мати і Ісус Христос. Такі молитви виконували увечері перед сном, подекуди вона слугувала універсальним оберегом для людини. Варіанти текстів цієї молитви знаходимо у записках Г. Купчанка, К. Ластівки, В. Костика, Н. Руснак.

Крім цього, у буковинському краї є багато народних молитов «на сон». Можемо стверджувати, що досліджувані молитви максимально наближені до реалій буковинського регіону. Внаслідок цього у фольклорних текстах функціонують лексеми, що позначають ландшафт, побут носіїв буковинських говірок. Аналізовані тексти свідчать про те, що це давній масив української народної словесності, що упродовж років зазнав чимало трансформацій.

У наш час жанр народної молитви набув активного розвитку. Це пов'язано, передусім, із повномасштабним воєнним вторгненням Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Український народ починає використовувати народні молитви, благаючи в Господа миру. Тому за своїм функціонуванням ці молитви є молитвами-проханнями. Нині повертаються до ужитку молитви часів Другої світової війни, а також зароджуються нові молитви, наповнені сучасними реаліями, на основі канонічної канви.

Перспективним напрямом у подальших дослідженнях вважаємо вивчення народних молитов досліджуваної етнографічної зони в контексті взаємозв'язків буковинської, молдавської і румунської культур. Такий аспект дозволить виявити своєрідність українського фольклору в міжкультурних взаєминах.

1. Молитва. *Етимологічний словник української мови*: Т. 7. За ред. С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1989. С. 501.
2. «Святі почуття, закладені в молитву»: *Антологія української літературної молитви*. Бухарест: Мустанг, 2004.
3. Антофійчук В. «Молитва, як сонце, вічна...» (Жанр молитви в українській літературі). *Святі почуття, закладені в молитву: Антологія української літературної молитви*. Бухарест: Мустанг, 2004. С. 3—8.

⁶ Зап. 21 грудня 2022 року від Опрюк Домки Петрівни, 1957 р. н., освіта 10 класів.

⁷ Записано в селі Колінківці Чернівецького р-ну від Хабулі Зінаїди Іванівни, чий син і внук перебувають у зоні бойових дій.

4. Антофійчук В. Жанр молитви в українській літературі. *Буковинський журнал*. 2003. № 3—4. С. 277—286.
5. Гунчик І. До визначення критеріїв жанрової типології українського okazіонально-обрядового фольклору. *Міфологія і фольклор*. 2010. № 1 (5). С. 11—19.
6. Гунчик І.В. Український okazіонально-обрядовий фольклор: структурно-функціональний аспект. *Автореферат дисертації... канд. філолог. наук*. Львів, 2005.
7. Гунчик І. *Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування: монографія*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 232 с.
8. Соляр О.А. Українські народні замовляння: питання походження і поетики. *Автореферат дисертації... канд. філолог. наук*. Львів, 2005.
9. Соляр О. *Мова магії, магія мови. Символіка українських замовлянь*. Przemyśl, 2011. 302 с.
10. Кузьменко О. Фольклорний концепт «молитва» в усній народній творчості про велику війну: український досвід. *Народознавчі зошити*. 2015. № 2 (122). С. 283—289.
11. *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорскимъ Русскимъ Географическимъ Обществомъ. Юго-Западный отдѣлъ. Матеріалы и изслѣдованія, собранныя П.П. Чубинскимъ*. Санктъ-Петербургъ, 1868. Т. 1. 468 с.
12. Милорадович В.П. Житъе-бытѣ лубенского крестьянина. *Кіевская старина*. 1902. Т. 77. № 4. Квітень. В. 1. С. 110—135; № 6. Червень. В. 1. С. 392—434.
13. Гунчик І. Галицькі народні молитовки у зібранні й коментарях Франка-фольклориста. *Українське літературознавство*. 2012. Випуск 76. С. 246—265.
14. Костик В. Про жанр народної молитви у записах та дослідженнях Корнила Ластівки. *Буковинський журнал*. 2005. № 2—3. С. 189—195.
15. Новикова М. Коментар. *Українські замовляння*. Упорядник М.Н. Москаленко; авт. передм. М.О. Новикова. Київ: Дніпро, 1993. С. 199—306.
16. Гунчик І. Маловідома збірка західноукраїнських «Простонародних молитов» про сон Пресвятої Богородиці в записах 30-х років ХХ століття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2014. № 10. Т. 1. С. 27—29.
17. Гунчик І. Публікації українських народних молитов останніх десятиліть: історіографічний аспект. *Міфологія і фольклор*. 2003. № 4. С. 44—51.
18. Ігнатенко І. *Народна медицина Середнього Полісся: традиція і сучасність*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. 336 с.
19. Руснак Н. Креативність буковинських народних молитов. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал (АПСНІМ)*. 2020. № 3 (27). С. 19—23.
20. Ставицька Я. «Сон Богородиці» в контексті фольклорної культури. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgi_rbis_64.exe?I21DBN=LIN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASР_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=mdue_2017_16_21 (дата перегляду : 07.06.2024).
21. Ластівка К. Буковинські «старосвітські молитви». *Буковинський журнал*. 2005. № 2—3. С. 196—286.
22. *Сборник песен буковинского народа*. Сост. А. Лоначевский; дост. Г. Купчанко. Київ, 1875. 600 с.

REFERENCES

- Melnychuk, O.S. (Ed.). Prayer. (1989). *Etymological dictionary of the Ukrainian Language* (Vol. 7, p. 501). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- (2004). *Holy Feelings Embedded in Prayer: Anthology of Ukrainian literary prayer*. Bucharest: Mustang [in Ukrainian].
- Antofiichuk, V. (2004). Prayer, Like the Sun, Is Eternal... (Genre of Prayer in Ukrainian Literature). *Holy Feelings Embedded in Prayer: Anthology of Ukrainian Literary Prayer* (Pp. 3—8). Bucharest: Mustang [in Ukrainian].
- Antofiichuk, V. (2003). Genre of Prayer in Ukrainian Literature. *Bukovynskyi Zhurnal*, 3—4, 277—286 [in Ukrainian].
- Hunchyk, I. (2010). On Determination of the Criteria of Genre Typology of Ukrainian Occasional and Ceremonial Folklore. *Mifolohiya i Folklore*, 1 (5), 11—19 [in Ukrainian].
- Hunchyk, I.V. (2005). *Ukrainian Occasional and Ritual Folklore: Structural and Functional Aspect. Dissertation abstracts. Candidate of Science in Philology*. Lviv [in Ukrainian].
- Hunchyk, I. (2011). *Ukrainian Magical and Sacred Folklore: Text Structure and Peculiarities of Functioning: Monograph*. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Soliar, O.A. (2005). Ukrainian Folk Magic Spells: Questions of Origin and Poetics. *Dissertation abstracts. Candidate of Science in Philology*. Lviv [in Ukrainian].
- Soliar, O. (2011). *The Language of Magic, the Magic of Language. Symbols of Ukrainian Magic Spells*. Przemyśl [in Ukrainian].
- Kuzmenko, O. (2015). Folklore Concept of «Prayer» in Oral Folk Art about the Great War: Ukrainian Experience. *Ethnology notebooks*, 2 (122), 283—289 [in Ukrainian].
- Chubynskiy, P.P. (Ed.). (1868). *Proceedings of the Ethnographic and Statistical Expedition to Western Russian Territory Arranged by the Imperial Russian Geographical Society. South-West Dept. Materials and Research collected* (Vol. 1). St. Petersburg [in Russian].
- Myloradovych, V.P. (1902). Life of the Lubny Peasant. *Kievskaya Starina*, 4 (Vol. 77, issue 1, pp. 110—135; (Vol. 1, pp. 392—434) [in Ukrainian].
- Hunchyk, I. (2012). Galician Folk Prayers in Collection and Comments of Franko — the Folklorist. *Ukrainske Literaturознавство* (Issue 76, pp. 246—265) [in Ukrainian].

- Kostyk, V. (2005). On the Genre of Folk Prayer in Records and Research of Kornyl Lastivka. *Bukovynskyi Zhurnal*, 2–3, 189–195 [in Ukrainian].
- Novykova, M., Moskalenko, M.N., & Novykova, M.O. (1993). Commentary. *Ukrainian Magic Spells* (Pp. 199–306). Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
- Hunchyk, I. (2014). Little-Known Collection of Western Ukrainian Common Prayers about the Dream of the Blessed Virgin in the Records of the 1930s. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Series: Philology*, 10 (Vol. 1, pp. 27–29) [in Ukrainian].
- Hunchyk, I. (2003). Publications of Ukrainian Folk Prayers of Latest Decades: Historiographical Aspect. *Mifolohiya i Folklore*, 4, 44–51 [in Ukrainian].
- Ihnatenko, I. (2013). Folk Medicine of the Middle Polissia: Tradition and Modernity. Kamianets-Podilskyi: Medobory-2006 [in Ukrainian].
- Rusnak, N. (2020). Creativity of Bukovyna Folk Prayers. *Current Issues of Social Sciences and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian Journal (APSNIM)*, 3 (27), 19–23 [in Ukrainian].
- Stavytska Ya. (2017). «Dream of the Virgin» in the Context of Folklore Culture. Retrieved from: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgi_rbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=mdue_2017_16_21 (review date: June 7, 2024) [in Ukrainian].
- Lastivka, K. (2005). Bukovynian «Old World Prayers». *Bukovynskyi Zhurnal*, 2–3, 196–286 [in Ukrainian].
- Lonachevskyi, A., & Kupchanko, H. (1875). *Collection of Songs of the Bukovynian People*. Kyiv [in Ukrainian].